

Policy Brief

Marraskuu 2023

Disinformaation torjuminen ja resilienssin parantaminen
vaativat laajaa yhteistyötä eri yhteiskuntasektoreiden välillä

Maro Ketola, Silvia Sommarberg, Pekka Koistinen, Aki-Mauri Huhtinen ja Teija Sederholm

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

AMMATTIKORKEAKOULU
University of Applied Sciences

Maanpuolustuskorkeakoulu
Försvarshögskolan
National Defence University

Suomen Akatemia

Policy Brief 2023 – IRWIN

Sisältö

Miksi disinformaation havaitseminen ja vastatoimet ovat tärkeitä juuri nyt?	3
Mitä ja miten tutkittiin?	4
Mitä löydettiin?	6
Havainto 1: Miten viranomaiset kokevat olevansa disinformaation kohteena?	6
Havainto 2: Disinformaation vaikutukset kansalliseen turvallisuuteen	7
Havainto 3: Viranomaisten puuttuminen virheelliseen tietoon	8
Havainto 4: Miten tilannetietoisuutta disinformaatiosta tulisi kohentaa tulevaisuudessa?	10
Mitä pitäisi tehdä jatkossa?	11
Suositus 1: Informaatiovaikuttamisen estämiseen kohdistuvan toiminnan resurssointi	11
Suositus 2: Kansainvälistä toimintaa ja nuorten kouluttamista	12
Suositus 3: Tilannetietoisuutta tulee kehittää jatkuvasti yhteistyöllä	12
Suositus 4: Oikea tieto saavuttaa kansalaiset	13
Lähteet	14

Policy Brief 2023 – IRWIN

Maro Ketola, Silvia Sommarberg, Pekka Koistinen, Aki-Mauri Huhtinen ja Teija Sederholm

Tässä Policy Briefissä tarkastellaan Suomen Akatemian rahoittamaa kolmivuotista IRWIN-hanketta (Information Resilience in Wicked Environment), jossa tutkimuskohteena on tiedon huoltovarmuus kompleksisessa ympäristössä. IRWIN-hanke toteutetaan yhdessä Vaasan yliopiston, Itä-Suomen yliopiston, Laurea ammattikorkeakoulun sekä Maanpuolustuskorkeakoulun kesken. Hankkeessa tarkastellaan ja kehitetään osallistavaa kansallisen varautumisen mallia, jossa päätöksentekijät, kansalaisyhteiskunta sekä elinkeinoelämän eri toimijat tuottavat yhdessä turvallisuutta ja tilannetietoisuutta. Lisäksi tarkasteltavat alahankkeet toimivat yhteistyössä kriisivalmiuden edistämisen hyväksi.¹

Hankkeen toteuttamiseksi tutkimusalat on jaettu neljän mukana olevan toimijan mukaisesti siten, että Vaasan yliopisto tutkii tiedon huoltovarmuutta suomalaisten hallintajärjestelmien, instituutioiden sekä ohjaus- ja johtamiskäytäntöjen kautta. Itä-Suomen yliopiston tutkii lainsäädäntötutkimuksen sekä valtiosääntökysymysten näkökulmasta kansallisen varautumisen ohjausta, sääntelystrategioita, rakenteita

ja eri prosesseja. Laurean AMK:n tehtävänä on tutkia hankkeessa kansalaisten osallisuutta ja roolia tiedon käyttäjinä, hyödyntäjinä sekä sitä, miten kansalaisten rooli tiedon tuottajina toteutuu. Maanpuolustuskorkeakoulun tutkimusaiheena on disinformaation havaitseminen sekä vastatoimet osana tiedon huoltovarmuutta. Sotatieteiden, johtamisen ja viestinnän näkökulmista tutkitaan viranomaisien päätöksentekoa ja viestintää puutteellisen tiedon sekä disinformaation kontekstissa aikakriittisissä tilanteissa.²

Disinformaation torjuminen ja resilienssin parantaminen vaativat laajaa yhteistyötä eri yhteiskuntasektoreiden välillä on järjestyksessä IRWIN-hankkeen kolmas Policy Brief ja sen laatijana toimii Maanpuolustuskorkeakoulu. Hankkeen ensimmäinen Policy Brief Kansallinen varautuminen edellyttää tilannetietoisuutta, joka rakentuu yhteiskunnallisten toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa, julkaistiin syyskuussa 2022 Vaasan yliopiston toimesta ja toinen Laurean ammattikorkeakoulun laatima Tiedon huoltovarmuutta vahvistettava kansalaistiedon tietomallilla ilmestyi lokakuussa 2023.

¹ Information Resilience in Wicked Environment, [Information Resilience in a Wicked Environment IRWIN Research Project – IRWIN-tutkimushanke – Tiedon huoltovarmuus \(irwinproject.fi\)](#). (Viitattu 26.10.2023)

² Information Resilience in Wicked Environment, [Information Resilience in a Wicked Environment IRWIN Research Project – IRWIN-tutkimushanke – Tiedon huoltovarmuus \(irwinproject.fi\)](#). (26.10.2023)

Miksi disinformaation havaitseminen ja vastatoimet ovat tärkeitä juuri nyt?

Nykyaikaisen informaationympäristön johdosta tiedon levittäminen sekä vastaanottaminen ovat muuttuneet entistä helpommiksi. Erilainen tieto tavoittaa suuret massat välittömästi, jolloin tiedon nopea leviäminen koskettaa lähes kaikkia kansalaisia³. Nopea informaation leviäminen mahdollistaa myös haitallisen tiedon levittämisen kansalaisten keskuudessa.

Haitallisella informaatiovaikuttamisella voidaan tarkoittaa esimerkiksi disinformaatiota, misinformaatiota tai malininformaatiota. Disinformaatiolla viitataan tarkoituksenmukaisesti haitallisen tiedon levittämiseen,⁴ kun taas misinformaatio käsittää virheellisen tiedon, jota on levitetty tahattomasti esimerkiksi oman huolimattomuuden tai tiedonpuutteen johdosta.⁵ Malininformaatiolla tarkoitetaan tietoa, joka on faktapohjaista, mutta sen levittämisen tarkoituksena on kuitenkin aikaan saada negatiivisia reaktiota⁶. Tässä Policy Briefissä keskitymme pääsääntöisesti disinformaation käsittelemiseen.

Disinformaation havaitseminen ja vastatoimet ovat nousseet keskeisiksi ilmiön laajuuden seurauksena. Samaan aikaan tutkimukset osoittavat, että monilla kansalaisilla on huomattavia vaikeuksia tunnistaa virheellistä tietoa, jota levitetään esimerkiksi sosiaalisen

median alustoilla. Erityisesti ikääntyneet kansalaiset, joille sosiaalisen median alustat ovat usein vieraita, saattavat omaksua virheellisen tiedon helpommin aitona faktana.⁷ Ikääntyneet ovat saattaneet tottua vain yhden tai muutaman kanavan ja uutisalustan käyttöön, jolloin informaatioaikakauden tarjoamat uudet uutisalustat saattavat johtaa harhaan tiedon merkityksellistämässä. Näin ollen medialukutaitoon kuuluu olennaisesti uusien teknologioiden ja kanavien tuntemus.

Virheellisen tiedon levitessä ja vaikuttaessa kansalasiin eri organisaatiot ja yksittäiset valtiot ovat ryhtyneet kiinnittämään yhä enemmän huomiota haasteen ratkaisemiseen. Muun muassa Euroopan komissio on julistanut vuonna 2018 julkaisemassaan ”Digitaalisen koulutuksen suunnitelmassa”, kuinka kaikkien jäsenvaltioiden tulisi tulevaisuudessa keskittyä medialukutaidon sekä digitaalisten taitojen kehittämiseen, jotta disinformaation sietokykyä saataisiin kasvatettua sekä ilmiön aiheuttamia vaikutuksia vähennettyä.⁸

Edellä ehdotetun koulutuksen lisääminen keskittyisi erityisesti nuoriin, koska he viettävät sosiaalisissa verkko-ympäristöissä huomattavasti enemmän aikaa verrattuna vanhempiin kansalasiin⁹. Sen vuoksi digitaalisten taitojen sisällyttäminen eri jäsenvaltioiden opetussuunnitelmiin on nähty tarpeelliseksi tulevaisuudessa,¹⁰ koska sen aiheut-

³ Sillanpää 2021, 4.

⁴ Norri-Sederholm 2020, 210–211.

⁵ Bertolami 2022, 1455–1457.

⁶ Pamment 2021, 8.

⁷ Moore & Hancock 2022, 1.

⁸ Euroopan komissio 2018.

⁹ Norri-Sederholm 2020, 208.

¹⁰ Euroopan komissio 2018.

tama hyötysuhde katsotaan merkittäväksi¹¹.

Suomalaisena esimerkkinä uhkakuviin reagoimisesta voidaan käyttää Huoltovarmuuskeskusta ja sen harjoittamia toimia disinformaatiota ja informaatiovaikuttamista vastaan. Huoltovarmuuskeskuksen piirissä on tällä hetkellä uusi informaatioturvallisuuden osaamiskeskus, jonka tehtävänä on keskittyä informaatioturvallisuuden kehittämiseen sekä informaatioympäristön riskien hallintaan.¹²

Kansalaisten disinformaation sietokyvyn sekä tunnistustaitojen kohentaminen palvelevat myös viranomaisten toimintaa. Tutkimuksemme osoittavat, että väärän tiedon leviäminen vaikuttaa huomattavan negatiivisesti kansalaisten luottamukseen julkista hallintoa ja yleisesti hallintorakenteita kohtaan. Pelkästään tämän uhkakuvan pohjalta ilmenee, kuinka tärkeästä asiasta on kyse.

Mitä ja miten tutkittiin?

Maanpuolustuskorkeakoulun IRWIN-tutkimusryhmä on keskittynyt omassa tutkimuksessaan disinformaation havaitsemiseen sekä sen vastatoimiin osana tiedonhuoltovarmuutta. Tarkempia lähestymistapoja ja tutkimuskysymyksiä ovat olleet muun muassa viranomaisten ja kansalaisten välinen viestintä kriisitilanteissa, viranomaiset disinformaation vaikuttamisen kohteena sekä sosiaalisessa mediassa liikkuvan

väärän tiedon aiheuttamat vaikutukset kokonaisturvallisuuden näkökulmista.

Tutkimusaineisto on kerätty erilaisen aineistohakujen, haastatteluiden sekä turvallisuuskahviloiden kautta. Syyskuussa 2021 järjestettiin teema-haastatteluja, joita oli yhteensä 16. Haastateltavat edustivat eri julkishallinnon organisaatioita. Julkishallinnon edustajille suoritettu haastattelu sisälsi yhteensä 21 kysymystä, jotka käsittelivät disinformaatioon liittyviä teemoja. Niiden kautta tarkasteltiin haastateltujen tilannetietoisuutta disinformaatiosta. Kysymyksissä käsiteltiin muun muassa disinformaation näkyvyyttä henkilöiden edustamissa organisaatioissa sekä sitä, miten mahdolliset disinformaatioon liittyvät tilanteet on ratkaistu sekä mitä asioita henkilöt itse pitivät osana disinformaatiota.¹³

Haastatteluihin osallistuneet julkishallinnon henkilöt edustivat muun muassa kansallisen turvallisuuden alaa, eri ministeriöitä, oikeuslaitosta sekä hätäkeskuslaitosta. Organisaatiot valitsivat itse haastatteluihin osallistuneet henkilöt ja haastattelun kesto oli noin 50 minuuttia. Haastattelujen avulla kyettiin saamaan riittävän suuri otanta eri organisaatioiden ja niiden henkilöstön disinformaatioon liittyvistä kokemuksista ja mielipiteistä.¹⁴

Haastateltujen vastaukset analysoitiin induktiivista sisältöanalyysitekniikka hyödyntäen, sillä menetelmä soveltuu erinomaisesti tutkimusteemoihin, joista aiempaa tutkimusta on vähän.

¹¹ Ottewell 2022, 13.

¹² Sillanpää 2021, 4–5.

¹³ Koistinen 2022, 124.

¹⁴ Koistinen 2022, 124.

Induktiivinen sisällönanalyysi sisälsi aineiston koodauksen, ja kategorioiden luomisen ja niiden analysoinnin apuna käytettiin laadullisen datan ohjelmistoa Atlas.ti 9.¹⁵

Ensimmäiseksi data järjestettiin korostamaan vastauksia, joissa puhuttiin sosiaalisessa mediassa levitetystä viestinnästä ja disinformaatiosta. Tämän jälkeen data koodattiin keskittymään disinformaation torjumisen tunnistamiseen sekä haasteisiin. Koodilla tarkoitetaan tässä tapauksessa vastaajien antamia lausuntoja ja mielipiteitä, joita saatiin lopulta 71 kappaletta. Vastaukset jaettiin lopulta 13 eri ryhmittymään, minkä jälkeen niiden pohjalta muodostettiin kahdeksan eri teemaa.¹⁶

Analysoimme haastatteluaineistoja myös teorialähtöisellä sisällönanalyysillä, hyödyntäen Kuusiston tekemää tiedonvaihdon mallia.¹⁷ Teoreettinen sisällönanalyysi sopi hyvin tutkimustilanteeseemme, jossa jo aikaisemmin tutkittua tietoa sovelletaan uudessa kontekstissa. Tässä tutkimuksessamme tiedonvaihdon mallia sovellettiin viranomaisten tilannetietoisuuden muodostamiseen liittyvien tekijöiden tarkasteluihin disinformaation kontekstissa.¹⁸

Ihmisten tiedonvaihdon mallia sovellettiin haastattelujen analysoinnissa käyttämällä mallin sisältämiä tietoluokkia koodausrunkona. Haastatteluaineistojen läpikäynnin jälkeen vastaukset jaettiin eri tietoluokkiin ja sellaiset,

joiden mahdolliset tietoluokat jäivät epäselviksi, poistettiin. Jaottelun jälkeen eri tietoluokkien sisältämät lausunnot jaoteltiin omiksi teemoikseen.¹⁹

Keskeisenä tiedonkeräysmenetelmänä ovat toimineet myös erilaiset turvallisuuskahvilat, joiden tehtävänä on toimia laadukkaana sekä tehokkaana tapana osallistaa laaja joukko vuoropuheluun.²⁰ Menetelmän on havaittu soveltuvan erinomaisesti turvallisuusviranomaisten kaltaisten organisaatioiden tutkimiseen²¹.

Vuoden 2022 aikana järjestettiin yhteensä kolme turvallisuuskahvilaa, joiden teemat keskittyivät tilannetietoisuuden parantamiseen, vallitsevan hetken tilanteeseen informaatiovaikuttamisesta sekä viestinnällisten toimien parantamiseen informaatiovaikuttamisen näkökulmista.²²

Turvallisuuskahviloihin osallistui kaiken kaikkiaan 50 henkilöä, jotka edustivat eri julkishallinnon organisaatioita. Osallistujille oli laadittu aihealueet entuudestaan,²³ ja niiden kautta tutkimukselle välttämättömät tiedot saatiin kerättyä.

Henkilöt jaettiin 3–5 hengen ryhmiin keskustelemaan valituista teemoista sekä täyttämään idealomakkeita, joita syntyi lopulta 66 kappaletta. Aineisto analysoitiin ja koodattiin samoin menetelmin kuin vuonna 2021 järjestetyissä haastatteluissa, ja tuloksina syntyi 11

¹⁵ Alaraatikka 2022, 9.

¹⁶ Alaraatikka 2022, 9.

¹⁷ Kuusisto 2008, 10–11.

¹⁸ Sommarberg 2023, 6.

¹⁹ Sommarberg 2023, 6.

²⁰ Raisio 2017, 28.

²¹ Koistinen 2023, 8.

²² Koistinen 2023, 8.

²³ Koistinen 2023, 8.

erilaista teemaa, joista muodostettiin lopulta seitsemän pääteemaryhmää.²⁴

Mitä löydettiin?

Havainto 1: Miten viranomaiset kokevat olevansa disinformaation kohteena?

Viranomaiset kokevat jatkuvasti uusia haasteita sosiaalisessa mediassa leviävän väärän tiedon johdosta. Viranomaiset sekä heidän toimintansa voivat olla yhtä lailla disinformaation kohteina, samalla tavalla kuin mikä tahansa muukin taho. Tästä huolimatta haastattelemamme eri viranomaisorganisaatioiden edustajat eivät näe olevansa ideaaleja disinformaation kohteita, vaikka informaatiovaikuttamista ilmeneekin.

Eri viranomaisorganisaatioita edustavat henkilöt linjasivat avoimet päätöksentekoprosessit sekä julkisen työs-kentelynsä keskeisimmiksi syiksi sille, miksi he saattavat lukeutua potentiaalisiksi informaatiovaikuttamisen kohteiksi. Toisaalta toiminnan avoimuus nähtiin myös suojaksi disinformaatiota vastaan. Avoimen päätöksenteon perustana on julkaista vain varmennettuja ja faktapohjaisia tietoja, joten disinformaation vastaaneminen ei kaikissa tapauksissa ole riittävän nopeaa. Reagoinnin hitaus nähtiinkin yhtenä heikkoutena taistelussa disinformaatiota vastaan. Hidas vastaaneminen, jolla jokin virheellinen väite korjataan, ei välttämättä enää tavoita kansalaisia toivotulla tavalla, koska virheellinen tieto on jo muokannut tiedon vastaanottajien mielipiteitä esille nousseesta asiasta²⁵.

Disinformaation vastaanamisen tulee pohjautua faktoihin, jotta viranomaiset kykenevät säilyttämään luottamuksensa suhteessa kansalaisiin myös kriisitilanteissa. Tässä yhteydessä nousi kuitenkin esille se tosiasia, että viranomaisten resurssit eivät ole riittävät, jotta disinformaation kyettäisiin vastaamaan tarpeeksi nopeasti jokaisessa havaitussa tapauksessa.

Viranomaisten ja kansalaisten välinen luottamus ja siihen vaikuttaminen nähtiinkin yhtenä pääteemana viranomaisiin kohdistuvassa disinformaatiossa. Disinformaatiolla voidaan esimerkiksi pyrkiä kyseenalaistamaan viranomaisten asiantuntemusta sekä väittämään, kuinka viranomaispiirissä laaditut päätökset palvelevat pelkästään hallinnon periaatteita, unohtaen kansalaisten edut. Lisäksi haastateltujen piirissä nähtiin uhkakuva, jonka mukaan disinformaatio kohdistuisi julkishallinnon organisaatioiden rajallisiin resursseihin. Tämä vaikutus voisi pahimmillaan rappeuttaa kansalaisten luottamusta julkishallinnon palveluita kohtaan sekä vähentää niiden hyödyntämistä kansalaisten keskuudessa.

Havaintojemme mukaan viranomaiset tulkitsevat, että disinformaatio kohdistuu heihin enemmänkin yksittäisinä tapahtumina kuin strategisina ja laajamittaisina vaikuttamiskampanjoina. Avoin päätöksenteko suojelee osaltaan viranomaisia, mutta se ei kokonaan estä heitä kohtaamasta disinformaatiota. Näin ollen viranomaisten omak-

²⁴ Koistinen 2023, 8.

²⁵ Armitage & Vaccari 2021, 43.

suma ajatusmalli omasta statuksestaan saattaa hidastaa disinformaation torjumista.

Havainto 2: Disinformaation vaikutukset kansalliseen turvallisuuteen

Kansallisen turvallisuuden näkökulmasta, nykyaikaisen informaatioympäristön ja sosiaalisen median mahdollistama, väärän tiedon levittäminen on muotoutunut ongelmaksi. Samalla se kuitenkin mahdollistaa kansallisen turvallisuuden kehittämisen viranomaisten uusien, innovatiivisten ja oikeaoppisten ratkaisuiden ansiosta. Näin ollen sosiaalinen media toimii sekä aseena demokraattista yhteiskuntaa vastaan että sitä puolustavana elementtinä.

Osana viranomaisyhteisöä myös Puolustusvoimat kokee sosiaalisen median nopeasti muuttuvan luonteen aiheuttamat vaikutukset. Turvallisuudesta vastaavalla viranomaisella on aina lainsäädännöllinen vastuu toimia ongelmien ilmetessä. Ongelmiksi nousevat kuitenkin järjestelmien ketteryiden puute sekä kyberturvallisuustyökalujen jäykkyys, mitkä hidastavat disinformaatiolta suojautumista.²⁶ Ongelmat nousevat esille yleensä kriisitilanteissa, mutta normaaliolosuhteiden vallitessa muun muassa Puolustusvoimat kykenee hyödyntämään sosiaalista mediaa erittäin hyvin omaan organisaatioonsa liittyvien faktatietojen jakamisessa kansalaisille.

Puolustusvoimat on pyrkinyt yhdessä muiden länsimaisten asevoimien kans-

sa kehittämään uusia työkaluja toimintaan uudessa mediaympäristössä. Kehitystä on tapahtunut kyvyssä seurata avoimia tietolähteitä, erityisesti perinteisessä mediassa sekä yhä enemmän niin digitaalisessa ympäristössä kuin sosiaalisessakin mediassa. Esimerkiksi sosiaalisen median sisällön analyysin kautta saadun tiedon ansiosta, sotilasoperaatioita voidaan kohdistaa suoraan vastustajan liikkeisiin ja tätä kautta saavuttaa tehokkaammin onnistumisia. Yksi keskeinen työkalu sotilasoperaatioissa on Presence, Posture and Profile konsepti, jolla viitataan siihen, kuinka sotilasyksiköiden tulee kaikilla tasoilla huolehtia toimintaan mediassa niin paikallisen kuin kansainvälisen yleisön keskuudessa.²⁷

Disinformaation aiheuttamat turvallisuusuhat eivät keskity vain yksittäisiin valtioihin tai viranomaisorganisaatioihin, vaan ongelma koskettaa laajemmin kaikkia eri yhteiskuntia. Näin ajateltuna esimerkiksi EU:n sekä muiden kansainvälisten järjestöjen roolit ja harjoittamat toimet nousevat keskeisiksi taistelussa disinformaatiota vastaan. Kansainvälisillä järjestöillä on kuitenkin kyky asettaa laajempia rajoitteita sekä mekanismeja disinformaation leviämisen.²⁸

Ajateltaessa Suomea ja valtiossa valitsevaa tilannetta disinformaation ehkäisemiseksi, yleinen käsitys on, ettei turvallisuusviranomaisia pidä jättää asian ratkaisemisessa yksin. Kokonais-
turvallisuuden edistämiseksi kaikkien

²⁶ Norri-Sederholm 2020, 213.

²⁷ Hagelstam 2018.

²⁸ Norri-Sederholm 2020, 220.

eri hallinnonalojen tulee toimia yhtenäisesti ja avoimesti, jolloin myös kyetään ansaitsemaan kansalaisten luottamus viranomaisia kohtaan.²⁹ Kansalaisten luottamuksen ylläpitämien ja parantaminen turvallisuusviranomaisiin, kuten Puolustusvoimiin ja poliisiin, ylläpitää yhteiskunnan resilienssiä disinformaatiolle.

Puhuttaessa sosiaalisen median aiheuttamista haitoista kansalliselle turvallisuudelle, keskeiseksi kohderyhmäksi nousevat erityisesti nuoret kansalaiset. He viettävät huomattavan pitkiä aikoja sosiaalisen median alustoilla lähes päivittäin, joten heistä muotoutuu keskeinen vaikuttamisen kohderyhmä. Tästä johtuen juuri nuorille on suunnattava tietoa informaation vaikuttamisesta ja sen ymmärryksestä sekä sosiaalisen median vaaroista.³⁰ Informaatiovaikuttamisen resilienssin kohentamisen kannalta juuri nuorten tietoisuuden lisääminen hyödyttää kansallisen turvallisuuden kehittymistä myös tulevaisuudessa.

Havainto 3: Viranomaisten puuttuminen virheelliseen tietoon

Turvallisuuskahviloissa käytyjen keskusteluiden sekä idealomakkeiden pohjalta saatiin yhteensä 10 teemaa, siitä miten viranomaiset reagoivat virheelliseen tietoon. Analysointiprosessissa pääteemat tyypistyivät siten, että keskustelujen pohjalta muodostui kuusi teemaa ja idealomakkeiden pohjalta

kaksi teemaa. Analyysin lopputuloksena keskusteluista ja idealomakkeista tunnistetut teemat yhdistettiin, jolloin lopulta käsiteltäväksi saatiin kuusi pääteemaa.

Tutkittavat teemat jakoutuivat seuraavasti:³¹

1. Virheellisen tiedon ennakoiminen?
2. Virheellisen tiedon tunnistaminen?
3. Millaiseen virheelliseen tietoon tulee reagoida?
4. Miten ja milloin virheelliseen tietoon reagoidaan?
5. Haasteet virheelliseen tietoon reagoidessa?
6. Viranomaisten roolit virheelliseen tietoon reagoimisessa?

Virheellisen tiedon ennakoinnissa eri organisaatioiden tulisi tunnistaa epäilyttävät teemat ja valmistella henkilöstö mahdollisiin haittiloihin tai erityisolosuhteisiin. Ennakoinnissa keskeiseksi nousi organisaatioiden viestinnän valmius ja varautuminen virheellistä tietoa vastaan. Myös erilaisten media-seurantatyökalujen sekä automaattihälytysten avulla kyetään ennakoimaan virheellisestä tiedosta aiheutuvia haittavaikutuksia.³²

Virheellisen tiedon tunnistaminen alkaa yleisen mielipiteen mukaisesti viestin sisällön tunnistamisesta. Liiottelu, ehdottomat väitteet sekä kaksijakoinen tapa ilmaista asia saattavat viitata virheelliseen tietoon. Viranomaiskontekstissa tilanteet, joissa viranomaisia syy-

²⁹ Norri-Sederholm 2020, 220.

³⁰ Norri-Sederholm 2020, 220.

³¹ Koistinen 2023, 10.

³² Koistinen 2023, 10–11.

tetään puolueettomiksi tai epäluotettaviksi herättävät yleisesti huomiota ja epäilyksiä virheellisestä tiedosta. Helpposti tunnistettava virheellinen tieto on yleensä ristiriidassa virallisen tiedon kanssa ja se pyrkii viittaamaan erilaisiin auktoriteetteihin, saadakseen lisähuomiota väitteille.³³

Haastatteluiden pohjalta muodostuneen näkemyksen mukaisesti organisaatioiden tulee reagoida virheelliseen tietoon tilanteissa, joissa sen leviäminen on laajaa, vaikutukset ovat negatiivisia organisaation maineelle tai lakisääteisille tehtäville. Tämän lisäksi nopea reagointi on tärkeää tilanteissa, joissa virheellinen tieto vaikuttaa kansalaisille suunnattujen palveluiden käyttämiseen. Tilannekohtaisesti puuttumiskynnyksenä saattoi olla rasistinen, loukkaava tai virkamiehiin henkilökohtaisesti vaikuttava virheellinen tieto.³⁴ Myös kansalaisten turvallisuuden vaikuttavaan virheelliseen tietoon tulisi aina puuttua, oikaisemalla väitteet.

Tilanteessa, jossa virheellistä tietoa ilmenee, tulisi sen kohteeksi joutuneen organisaation reagoida välittömästi asian korjaamiseksi. Välitön reagointi nähdään ensiarvoisen tärkeänä, koska asiaan puuttuminen jälkikäteen on havaittu tehottomaksi³⁵. Virheellisen tiedon kohteeksi joutuneen organisaation tulisi laatia välittömästi oma vastine, jolla virheellistä tietoa oikaistaan sekä kriittisessä tilanteessa poistaa virheel-

liset väitteet organisaation viestintäalustoilta. Viranomaisien keskuudessa nopea ja välitön reagoiminen on koettu yhdeksi isoimmista haasteista taistelussa disinformaatiota vastaan.³⁶

Toinen merkittävä haaste virheelliseen tietoon reagoimisessa on nykyajan informaatioympäristön tuottama valtava seurattavan tiedon määrä. Sen johdosta viranomaisilla ei ole mahdollisuutta seurata kaikkia viestiketjuja, vaan seuraaminen aloitetaan vasta tilanteessa, jossa negatiivisia merkkejä ilmenee. Viranomaiset seuraavat yleisesti vain omaan toimintaansa liittyviä keskusteluja, mikä on saanut aikaan sen, että eri viranomaisien yhteinen tilannekuva ja kokonaiskoordinaatio ovat puutteellisia.³⁷ Haasteita tuovat myös viranomaisien omat viestinnälliset säännöt, joiden mukaisesti viranomaisen ei voi puuttua yksittäisten henkilöiden kommentointiin tai tapauksiin liittyviin tietoihin julkisesti.

Taistelussa disinformaatiota vastaan viranomaiset kykenevät tukeutumaan myös lainsäädäntöön. Lainsäädäntö on alkanut muovautumaan suuntaan, jossa valeutisten kehittäminen sekä niiden levittäminen ovat altistettu kriminalisoinnin ja jopa rikosoikeudellisen vastuun alaiseksi. Tätä ei nähdä pelkääjänä positiivisena kehityksenä, koska väärän tiedon levittämiseen kohdistuvan lainsäädännön pelätään myös heikentävän sananvapautta. Disinformaation puuttuvan lainsäädännön on näi-

³³ Koistinen 2023, 11.

³⁴ Koistinen 2023, 11.

³⁵ Armitage & Vaccari 2021, 43.

³⁶ Koistinen 2023, 12.

³⁷ Koistinen 2023, 13.

den seikkojen valossa oltava mahdollisimman universaali yleisen käytettävyyden näkökulmasta.³⁸

Virheelliseen tietoon reagoimisessa sovelletaan toimivaltaan perustuvaa tehtävänjakoa eri viranomaisten kesken, joten viranomaisen, jonka tehtäväkenttään virheellinen tieto vaikuttaa, reagoi asiaan. Riippuen viranomaisorganisaatiosta virheellisen tiedon korjaaminen kuuluu tapauksesta riippuen joko viestintäosastolle tai ylimmälle johdolle. Vaikka virheelliseen tietoon reagoiminen on tehtävänä osoitettu aina jollekin organisaation sisällä olevalle taholle, yleinen näkemys on, että jokaisella virkahenkilöllä on velvollisuus puuttua asiaan sen havaittuaan.³⁹

Havaintojemme mukaan viranomaisilla on kokonaisuudessaan laaja ymmärrys omista mahdollisuuksistaan sekä velvoitteistaan reagoida virheelliseen tietoon. Eri julkisorganisaatioiden henkilöt ymmärtävät ennakoinnin ja virheellisen tiedon tunnistamisen merkityksen sekä osaavat kuvailla minkälaiseen virheelliseen tietoon heidän tulee reagoida välittömästi. Haastavinta viranomaisille olivat käytännön toimenpiteet. Epäselvyyttä oli siinä, miten virheellistä tietoa tulisi korjata, koska virkahenkilöllä ei ollut täyttä varmuutta siitä, millaisia mahdollisuuksia virheellisen tiedon oikaisemiseen on olemassa.

Havainto 4: Miten tilannetietoisuutta disinformaatiosta tulisi kohentaa tulevaisuudessa?

Väärän tiedon leviämisen estämiseksi eri viranomaisten on jatkuvasti kehitettävä omaa tilannetietoisuuttaan disinformaatiosta, jotta siihen kyetään vastaamaan tehokkaasti.⁴⁰ Tutkimustulosten perusteella viranomaisilla on ymmärrys ja tilannetietoisuus disinformaatiosta eli siitä, millainen ilmiö disinformaatio on, miten se vaikuttaa viranomaistoimintaan tällä hetkellä ja miten se tulee vaikuttamaan viranomaistoimintaan tulevaisuudessa. Tämän lisäksi tulokset osoittavat, että disinformaation uhkaa seurataan suhteessa viranomaistoiminnan tavoitteisiin sekä oman organisaation resursseihin, toimintatapoihin sekä päätöksentekoon.⁴¹

Viranomaiset itse näkevät disinformaation lähtökohtaisesti julkishallinnon organisaatioiden ulkopuolisena ilmiönä, mutta samaan aikaan he ymmärtävät, että disinformaation vastaista toimintaa tulee kehittää. Viranomaisten oletukset perustuvatkin pääsääntöisesti siihen, että disinformaatio ei kohdistu suoranaisesti heihin, vaan enimmäkseen kansalaisiin.⁴² Tästä johtuen viranomaisten tulkintojen mukaisesti disinformaation torjuminen kuuluu osaksi kansalaisten suojelemista, esimerkiksi tilanteessa, jossa valheellinen tieto aiheuttaa uhkakuvia muun muassa ihmisten henkeä tai terveyttä kohtaan.

³⁸ Koistinen 2023, 6.

³⁹ Koistinen 2023, 13–14.

⁴⁰ Sommarberg 2023, 2.

⁴¹ Sommarberg 2023, 19–21.

⁴² Sommarberg 2023, 20.

Tulevaisuuden tavoitteeksi on linjattu oman ennakkoinnin sekä reagoitavuuden parantaminen disinformaatioita vastaan. Toiminnan kehittämisen rajoittavana tekijänä nähdään kuitenkin viranomaisorganisaatioiden omat toimintatavat sekä viranomais- ja virkamiesasema. Myös yhteiskunnan yleiset oletukset viranomaisia kohtaan sekä disinformaation yleinen toimintaympäristö, kuten sosiaalisen median alustat asettavat viranomaisille rajoittavia tekijöitä kehittää toimintaansa.⁴³

Viranomaisten rakentaessa tilannetietoisuutta, viranomaisviestintä nousee keskeiseksi tekijäksi erilaisten viestinnällisten teemojen kautta. Viranomaispiireissä on laaja ymmärrys siitä, miten viranomaisen läsnäolon puute sosiaalisen medioiden alustoilla edesauttaa haitallisen informaation leviämistä. Sosiaalisen median kompleksisuus ja viranomaisten resurssien puute ovatkin merkittävimpiä syitä sille, miksi viranomaisilla ei ole jokaisessa tilanteessa mahdollisuutta vastata virheelliseen tietoon tai korjata sitä.⁴⁴

Disinformaation jatkuvasti kehittyvän luonteen johdosta uhkaa vastaan on haastava muodostaa tilannetietoisuutta. Monia seikkoja jää viranomaisilta havainnointikentän ulkopuolelle omien resurssien tai aseman asettamien haasteiden johdosta, eikä vääristyneen tiedon leviämisen estämiseksi olekaan yhtä ja selkeää ratkaisua. Tulevaisuudessa disinformaatio tilannetietoisuuden ylläpitäminen ja kehittä-

minen korostuvat entisestään, jotta viranomaiset kykenevät tekemään oikeita päätöksiä, varautumaan disinformaation aiheuttamiin riskeihin sekä enakoimaan kehityskulkuja, joita disinformaation leviämien saa mahdollisesti aikaan. Tämä ei yksinään riitä, vaan loppujen lopuksi disinformaation ehkäiseminen vaatii laajaa yhteistyötä ja jaetun disinformaatiotilannetietoisuuden merkitys korostuu eri sektorien kesken.⁴⁵

Mitä pitäisi tehdä jatkossa?

Suositus 1: Informaatiovaikuttamisen estämiseen kohdistuvan toiminnan resurssointi

Avoimen päätöksen ansiosta viranomaiset kokevat olevansa ainakin osittain suojattuja disinformaatiota vastaan, mutta pelkästään päätöksenteon läpinäkyvyyteen ei voida jatkossa luottaa. Eri resurssien lisääminen nähdään tarpeelliseksi, jolloin viranomaisilla olisi mahdollisuus reagoida huomattavasti nopeammin väärin tietojen kautta tullessiin väitteisiin sekä tunnistaa disinformaation merkit mahdollisesti ennen kuin merkittävää haittaa aiheutuu. Muun muassa erilaisten faktantarkistajien sekä disinformaatiota tunnistavan tekoälyn käyttämisen lisäämistä tulisi harkita.

Keskeisenä keinona taistelussa disinformaatiota vastaan nähdään viranomaisten lisääntyvä toiminta sosiaalisen medioiden alustoilla. Tätä kautta viranomaisilla on mahdollisuus kommu-

⁴³ Sommarberg 2023, 20.

⁴⁴ Sommarberg 2023, 20–21.

⁴⁵ Sommarberg 2023, 21.

nikoida entistä tehokkaammin kansalaisille sekä puuttua nopeammin mahdollisiin virheellisiin väittämiin ja sitä kautta ehkäistä disinformaation leviämistä kansalaisten keskuudessa. Lisäksi sosiaalisessa mediassa läsnä ollessaan viranomaisilla on mahdollisuus kehittää viranomaisen sekä kansalaisten välistä luottamusta, jolla on suoria positiivisia vaikutuksia kansallisen kriisinsietokyvyn kehittymiseen.

Suositus 2: Kansainvälistä toimintaa ja nuorten kouluttamista

Kansallisen turvallisuuden näkökulmasta disinformaation torjumisen kehittämisen yksi keskeisin yksittäinen asia olisi rajat ylittävän yhteistyön harjoittaminen. Yhteistyöstä puhuttaessa ei tulisi keskittyä pelkästään valtion sisäiseen toimintaan, vaan tulisi huomioida myös kansainvälinen kenttä, ensisijaisesti EU:n sekä NATO:n piirissä. Erityisesti EU:n roolia kansainvälisten lakien ja säädösten laatijana tulisi korostaa entisestään. Puolustusvoimien näkökulmasta tarkasteltuna NATO:n harjoittama toiminta muotoutuu keskeisimmäksi yhteistyöväyläksi taistelussa disinformaatiota vastaan.

Laajan kansainvälisen yhteistyön lisäksi erityisen tärkeänä osana kansallisen turvallisuuden kohentamisessa ovat nuoret. Se, että he viettävät huomattavan pitkiä aikoja sosiaalisen median alustoilla, tekee heistä merkittävän tekijän nyt ja tulevaisuudessa. Omaksuessaan oikeaoppisen medialukutaidon nuoret, samaan aikaan parantavat sekä kansallista turvallisuutta et-

tä palvelevat Puolustusvoimien tarpeita. Tällä viitataan erityisesti henkilöihin, jotka hakeutuvat varusmiespalvelukseen ja kykenevät sotilaallisessa ympäristössä tunnistamaan virheellisen tiedon tunnusmerkit sekä reagoimaan asiaan vaaditulla tavalla.

Tehokkain tapa kehittää nuorten medialukutaitoa olisikin sen lisääminen opetussuunnitelmiin. Koulutus voisi sisältää muun muassa medialukutaitoja, disinformaation tunnistamista sekä kriittistä ajattelun kehittämistä erilaisissa verkkoympäristöissä. Tämän kautta media- ja digilukutaito saataisiin sisällytettyä pakolliseksi kaikille kansalaisille jo kouluikäisestä lähtien.

Suositus 3: Tilannetietoisuutta tulee kehittää jatkuvasti yhteistyöllä

Ollessaan tekemisissä disinformaation ja muun väärän tiedon kanssa viranomaiset, eivät kykene puuttumaan asiaan täysin vapaasti. Erityisesti Suomen oma lainsäädäntö hidastaa asiaan puuttumista sananvapauden rajoittamisen pelossa. Lainsäädännön lisäksi viranomaisten vaillinainen yhteistyö sekä osittain puutteellinen tilannekuva disinformaatiosta ovat nousseet kehityskohteiksi niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla, jotta tulevaisuudessa disinformaation aiheuttamiin uhiin kyettäisiin reagoimaan tehokkaammin.

Disinformaation luonteen johdosta tilannetietoisuuden rakentaminen on osoittautunut hyvin haastavaksi, eikä ongelman pysäyttämiseksi ei ole yhtä tiettyä keinoa. Tätä ajatusta peilaten

tilannetietoisuuden ylläpitäminen ja erityisesti sen kehittäminen korostuvat tulevaisuudessa, jotta viranomaisilla on mahdollisuus tehdä oikeita ratkaisuja ja päätöksiä varautuessaan disinformaation aiheuttamiin ongelmatilanteisiin.

Haastattelujemme perusteella suurin tarve olisi nykyistä laajemmalle yhteistyölle ja koordinaatiolle disinformaation torjumiseksi. Aineistossamme nousee esille näkemys, että valtioneuvoston kanslian tilannekeskuksen alle olisi mahdollista perustaa työryhmä tai elin, jonka päätehtäväksi voisi muodostua disinformaation liittyvien vastatoimien ja varautumisen johtaminen. Tätä kautta tilannetietoisuutta saataisiin rakennettua jatkuvasti muuttuvassa ympäristössä ja tietoa jaettua eteenpäin muille, sitä tarvitseville viranomaisoimijoille.

Tämän kaltaisen johtavan tahon ansiosta ainakin katsantokanta disinformaatiota kohtaan kasvaisi, eivätkä viranomaiset enää keskittyisi pelkästään omaan aihealueeseensa. Näin ollen viranomaiset saisivat luotua laajemman tilannekuvan vallitsevasta ilmiöstä ja kehitettyä omaa tilannetietoisuuttaan entisestään.

Tämän tapaisia kehitysaskela on jo otettu muun muassa Ruotsissa, jossa on perustettu psykologisen puolustuksen virasto (Myndigheten för psykologiskt försvar). Viraston tehtävänä on johtaa Ruotsin psykologisen puolustuksen koordinaatiota ja kehittää toimintaa yhteistyössä viranomaisten sekä

muiden sidosryhmien kanssa. Tehtäviin kuuluu keskeisesti torjua informaatiovaikuttamista sekä disinformaatiota, jota Ruotsia kohtaan harjoitetaan.⁴⁶

Suositus 4: Oikea tieto saavuttaa kansalaiset

Viranomaisten selvittämät havainnot disinformaatiosta ja sen leviämisestä tulisi aina jakaa eteenpäin kansalaisille. Tämän avoimen tiedonjakamisen nähdään edesauttavan viranomaisiin kohdistuvan luottamuksen kehitystä myös tulevaisuudessa.

Viestinnän tehokkuutta viranomaisten sekä kansalaisten välillä tulisi ylläpitää ja kansalaisia tulisikin informoida runsaasti disinformaation aiheuttamista ongelmista, jotta he saisivat mahdollisimman ajankohtaista ja totuuteen perustuvaa informaatiota. Kansalaisten näkökulmasta tutkitun tiedon saataavuus voi muotoutua ongelmaksi, koska huomattavan iso osa esimerkiksi akateemisista teksteistä sekä tutkimustuloksista ovat maksumuurien takana, eikä kaikilla ole näihin pääsyä.

Ympäristön muuttuessa viranomaiset kokevat, että joitakin muutoksia on välttämätöntä tehdä disinformaation torjumiseksi ja tämä ajattelumalli luo virkahenkilöitä kohtaan huomattavasti paineita. Disinformaation laaja ilmeneminen saa aikaan kehitystarpeita, vaikka todellisuudessa yksittäisten viranomaisten tietoisuus ilmiöstä on jo suhteellisen hyvällä tasolla. Ulkopuolinen paine muutoksen tekemiselle tulisi

⁴⁶ Psychological Defense Agency, [Mission - The Swedish Psychological Defence Agency \(mpf.se\)](#). (Viitattu 27.11.2023)

ottaa vastaan positiivisena asiana ja tulkita esimerkiksi mahdollisuutena kehittää omaa organisaatiota sekä päivittää omaa toimintaa tulevaisuutta varten.

Lähteet

Armitage, R. and Vaccari, C. (2021) 'Misinformation and disinformation', in Tumber, H. and Waisbord, S. (eds.) *The Routledge Companion to Media Disinformation and Populism*. 1st edn. London: Routledge, pp. 42. [doi:10.4324/9781003004431-5](https://doi.org/10.4324/9781003004431-5).

Alaraatikka, M. *et al.* (2022) 'If you are late, you are Beyond help: Disinformation and Authorities in Social Media', *European Conference on Social Media*, 9(1), pp. 7–13. [doi:10.34190/ecsm.9.1.168](https://doi.org/10.34190/ecsm.9.1.168).

Bertolami, C. N. (2022). Misinformation? Disinformation? *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery*, 80(9), 1455-1457. <https://doi.org/10.1016/j.joms.2022.06.009>.

European Commission (2018) *Communication from the Commission to the European Parliament, the council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions -Tackling online disinformation: a European Approach*. Saatavilla: [EUR-Lex - 52018DC0236 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018DC0236)

Information Resilience in Wicked Environment, [Information Resilience in a Wicked Environment IRWIN Research Project — IRWIN-tutkimushanke — Tiedon huoltovarmuus \(irwinproject.fi\)](https://www.irwinproject.fi/). (Viitattu 26.10.2023)

Koistinen, P. *et al.* (2022) 'Public authorities as a target of disinformation', *European Conference on Cyber Warfare and Security*, 21(1), pp. 123–129. [doi:10.34190/eccws.21.1.371](https://doi.org/10.34190/eccws.21.1.371).

Koistinen, P., Sommarberg, S. and Sederholm, T. (2023). 'Viranomaisten velvollisuus ja mahdollisuudet oikaista virheellistä tietoa'. in review.

Kuusisto, Rauno (2008). "Shift" Theoretically-Practically Motivated Framework: Information exchange viewpoint on developing collaboration support system. Department of Tactics and Operations Art. 3(1).

Moore, Ryan & Hancock, Jeffery (2022). A digital media literacy intervention for older adults improves resilience to fake news. [A digital media literacy intervention for older adults improves resilience to fake news \(nature.com\)](https://www.nature.com/articles/s41598-022-18888-8)

NATO (2018) Cooperating to counter hybrid threats. NATO review published on 23 November 2018 [online]. Saatavilla: <https://www.nato.int/docu/review/2018/Also-in-2018/cooperating-to-counter-hybrid-threats/EN/index.htm>.

Norri–Sederholm, T. *et al.* (2020) 'Misinformation and disinformation in social media as the pulse of Finnish national security', in Moehlecke de Baseggio, E., Schneider, O., Szvircev Tresch, T. (eds.) *Social Media and the Armed Forces. Advanced Sciences and Technologies for Security Applications*. Cham: Springer, pp. 207–225. doi:10.1007/978-3-030-47511-6_12.

Ottewell, P. (2022) 'The Disinformation Age: toward a net assessment of the United Kingdom's cognitive domain', *Expeditions With MCUP*, 19 January. doi:10.36304/expwmcup.2022.03.

Pamment, J. (2021). 'Resist 2: Counter-Disinformation Toolkit', *UK Government Communication Service*. Saatavilla: [RESIST 2 Counter Disinformation Toolkit - GCS \(civilservice.gov.uk\)](https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/978482/RESIST_2_Counter_Disinformation_Toolkit_-_GCS.pdf)

Psychological Defense Agency, [Mission - The Swedish Psychological Defence Agency \(mpf.se\)](https://www.mpf.se/mission). (Viitattu 27.11.2023).

Raisio, H. *et al.* (2017), 'Kansan pulssia – Tarkastelussa deliberatiiviset turvallisuuskahvilat'. *Vaasan yliopisto*. Saatavilla: [Kansan pulssilla : tarkastelussa deliberatiiviset turvallisuuskahvilat - Osuva \(uwasa.fi\)](https://www.uwasa.fi/attachments/download/12345/Kansan_pulssilla_tarkastelussa_deliberatiiviset_turvallisuuskahvilat_-_Osuva.pdf)

Sillanpää, A. (2021) *Informaatiovaikuttamisen torjunta. Esiselvitys*. Helsinki: Huoltovarmuuskeskus. Saatavilla: [hvk-informaatiovaikuttamisen-torjunta-esiselvitys.pdf \(huoltovarmuuskeskus.fi\)](https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/attachments/download/12345/hvk-informaatiovaikuttamisen-torjunta-esiselvitys.pdf)

Sommarberg, S., Alaraatikka, M. and Sederholm, T. (2023). 'Kohti Parempaa Viranomaisten Disinformaatiotilannetietoisuutta,' in review.